

Plan van aanpak
INVASIEVE EXOTEN
Gelderland

Inhoud

1. Inleiding.....	2
2. Decentralisatie.....	2
3. Verantwoordelijkheden.....	3
4. Landelijk Masterplan	3
5. Gelderse uitwerking	4
6. Uitgangspunten bij het plan van aanpak.....	4
7. Welke invasieve exoten worden in dit plan meegenomen?	5
8. Inzet van instrumenten	6
8.1 Inleiding.....	6
8.2 Werkwijze Artikel-17 soorten (uitroeiing).....	7
8.3 Opdrachten aan Faunabeheereenheid (FBE)	8
8.4 Provincie geeft opdracht tot bestrijding	8
8.5 Subsidieregeling voor bestrijding	9
8.6 Subsidie voor plannen die samenwerking tussen grondeigenaren bevorderen.....	10
8.7 Subsidie voor ondersteunen vrijwilligers	11
8.8 Protocol en convenant	11
8.9 Beslisbomen	11
8.10 Onderzoek naar effectieve bestrijdingsmaatregelen.....	12
8.11 Bewustwording/communicatie/kennis delen	12
8.12 Schematisch overzicht inzet instrumenten en invasieve exoten	12
9. Monitoring en evaluatie	13
10. Activiteitschema.....	14

1. Inleiding

In toenemende mate krijgen we te maken met plant- en diersoorten die hier van nature niet thuishoren. Zij komen met transporten mee of worden naar ons land gebracht om als huisdier, tuin- of vijverplant te worden verkocht. Een aantal van deze soorten blijkt zich hier in het wild te kunnen vestigen en voor problemen te zorgen. Het gaat dan met name om soorten die zich snel vermenigvuldigen en verspreiden. In dat geval spreken we van invasieve exoten. Zij kunnen landbouwschade veroorzaken, gebouwen of andere constructies aantasten, ziektes overbrengen, de doorstroming van watergangen belemmeren of de erosiebestendigheid van dijken ondermijnen. Ook kunnen ze inheemse soorten verdringen of de omgeving voor deze soorten ongeschikt maken. Daarmee vormen deze invasieve exoten een gevaar voor onze biodiversiteit. Dit gevaar is op Europees niveau als een gezamenlijk probleem onderkend. Om de verspreiding van invasieve exoten een halt toe te roepen is er een EU-verordening tot stand gekomen die de lidstaten verplicht om maatregelen te treffen voor soorten die zijn aangewezen op de zogenoemde Unielijst. Het Rijk heeft vervolgens deze taken grotendeels middels een Ministeriële Regeling in maart 2018 overgedragen aan de provincie.

Dit plan gaat over de Gelderse aanpak van invasieve exoten. In hoofdstuk 8 staan de instrumenten die hiervoor ingezet gaan worden. Daaraan voorafgaand wordt ingegaan op de decentralisatie (hoofdstuk 2), de verantwoordelijkheden (hoofdstuk 3) die in een ministeriële regeling zijn vastgelegd en het landelijke Masterplan (hoofdstuk 4) dat als uitgangspunt dient bij de Gelderse aanpak (hoofdstuk 5, 6 en 7).

Dit plan van aanpak geeft een doorkijk tot 2021, maar zal wel geactualiseerd worden op het moment dat de ministeriële regeling wordt aangepast en de provincie voor nieuwe invasieve exoten verantwoordelijk wordt. Naar verwachting zal dit in 2020 het geval zijn.

2. Decentralisatie

Het Rijk heeft in maart 2018 met een ministeriële regeling in het kader van de Wet natuurbescherming de verantwoordelijkheid voor de bestrijding van het merendeel van de aangewezen soorten aan de provincies overgedragen. Deze overdracht is in overeenstemming met afspraken die in het Natuurpact en in het Bestuursakkoord Natuur zijn gemaakt. Met de decentralisatie van het natuurbeleid lag het voor de hand om ook de bestrijding van invasieve exoten bij de provincies onder te brengen. Voor bepaalde soorten uitheemse zoogdieren en vogels konden de provincies toen ook al opdrachten aan jagers en muskusrattenbestrijders verlenen om deze soorten te bestrijden. De formele overdracht van de nieuwe verantwoordelijkheden heeft echter moeten wachten op de totstandkoming en inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming en de aanwijzing van soorten op de Europese Unielijst. Met deze overdracht komen geen extra financiële middelen over van het Rijk. Onderdeel van de bestaande afspraken tussen Rijk en provincies is dat wanneer de kosten voor bestrijding van invasieve exoten sterk stijgen en redelijkerwijs niet zijn op te vangen, Rijk en provincies de consequenties daarvan met elkaar zullen bespreken. Daarom zullen de provincies relevante gegevens verzamelen zodat een beeld kan worden gevormd van de ontwikkeling van de kosten die met de nieuwe taken gepaard gaan. Op basis van deze

gegevens zal het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit vanaf 2019 in ieder geval elke drie jaar een beknopte financiële evaluatie van het gevoerde beleid opstellen.

3. Verantwoordelijkheden

Met het in werking treden van de ministeriële regeling zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor het treffen van maatregelen ter bestrijding van aangewezen soorten. Op dit moment gaat het om de eerste 37 soorten van de Unielijst, uitgezonderd de wolhandkrab uitheemse rivierkreeften en de beverrat. Vanwege het visserijbelang heeft het Rijk de aanpak van de wolhandkrab en de uitheemse rivierkreeften aan zich gehouden. De waterschappen zijn al verantwoordelijk voor de aanpak van de beverrat conform de Waterwet en blijven dat ook.

Het Rijk blijft echter verantwoordelijk voor de naleving van de verboden uit de Europese verordening. Deze verboden zijn vooral gericht op het voorkomen van de vestiging van invasieve exoten. Daartoe zal het Rijk verschillende instrumenten inzetten zoals het instellen van handels- en bezitsverboden en het uitvoeren van grenscontroles door de douane.

Ook is het Rijk verantwoordelijk voor het opstellen van rapportages richting Brussel. Daarvoor zijn weer gegevens nodig van de provincies.

Op het gebied van communicatie zijn de verantwoordelijkheden verdeeld over verschillende organisaties. Het Ministerie van LNV staat aan de lat als het gaat om communicatie over het Europese beleid en de doorwerking hiervan. Op uitvoeringsniveau communiceert RVO en de NVWA over uitvoering van wetten en regels, de vergunningverlening en de handhaving. De NVWA communiceert daarnaast ook over risico's en beheersmaatregelen. De provincies zijn verantwoordelijk voor de communicatie over de eliminatie- en de beheersmaatregelen.

Tot slot is het Rijk verantwoordelijk voor het uitzetten van onderzoek naar effectieve bestrijdingsmogelijkheden en naar het weerbaar maken van ecosystemen.

4. Landelijk Masterplan

Voor de 37 soorten die op de dit moment op de Unielijst staan is in het kader van de landelijke implementatie van de verordening een Masterplan uitroeiing en beheersing Unielijstsoorten opgesteld. Dit plan gaat in op de verantwoordelijkheden van Rijk, provincies, waterschappen en terreinbeheerders en geeft per soort een ambitieniveau en mogelijke maatregelen aan. Het Masterplan is door het Rijk aan de provincies aangeboden en vormt de basis voor deze provinciale uitwerking. (link [Masterplan](#)).

De Unielijst zal regelmatig met nieuwe soorten worden uitgebreid. In 2017 zijn reeds 12 nieuwe soorten door de EU aangewezen. Dat betekent dat het Masterplan zal worden uitgebreid met 12 nieuwe soortenbijlagen en dat ook de ministeriële regeling zal worden aangepast.

5. Gelderse uitwerking

Sinds december 2017 is de provincie in overleg met partijen die in de uitvoering met invasieve exoten te maken hebben: gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, weg- en spoorwegbeheerders, agrarische natuurverenigingen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en de Faunabeheereenheid Gelderland. Als vervolg op dit overleg zijn drie werkgroepen gestart die zich hebben gebogen over de volgende vragen:

- Is het met het oog op behoud van de biodiversiteit wenselijk dat voor meer soorten in Gelderland maatregelen getroffen worden dan de soorten die in Europees verband zijn aangewezen. Het gaat hier dus niet om soorten die een risico voor de volksgezondheid vormen zoals de tijgermug of soorten die gebouwen aantasten zoals de Aziatische boktor.
- Welke maatregelen kunnen we treffen om de bewustwording bij burgers en uitvoerders te vergroten.
- Welke maatregelen kunnen we nog treffen voor wijdverbreide soorten waarvan in het Masterplan is aangegeven dat deze niet meer kunnen worden uitgeroeid. Gedacht kan worden aan het aanpakken van geïsoleerde plekken in het GNN waar lokaal elimineren nog wel zinvol is, het aanpassen van het reguliere terreinbeheer zodat invasieve exoten niet meer dominant worden, het treffen van maatregelen om verdere verspreiding tegen te gaan, voorlichting geven over effectieve bestrijdingsmethoden en samenwerking en afstemming van maatregelen door de verschillende organisaties.

De input van deze werkgroepen en het overleg met de betrokken organisaties is gebruikt om dit Gelders plan van aanpak invasieve exoten op te stellen.

6. Uitgangspunten bij het plan van aanpak

- Het landelijke Masterplan uitroeiing en beheersing Uniesoorten voor de 37 soorten is het vertrekpunt voor de aanpak van de invasieve exoten. Dit masterplan gaat in op de verantwoordelijkheden van Rijk, provincies, waterschappen en terreinbeheerders en geeft per soort een ambitieniveau en mogelijke maatregelen aan.
- Andere overheden hebben een medeverantwoordelijkheid voor hun publieke taak en/of eigendom. Daar waar beheersing of lokale uitroeiing van wijdverbreide invasieve exoten samenvalt met een publieke taak van een andere overheid ligt het initiatief en de verantwoordelijkheid bij het betreffende bestuursorgaan en komen de kosten van de beheersing of lokale uitroeiing voor diens rekening. Denk hierbij aan het verwijderen van waterpest door het waterschap om de doorstroming van waterlopen te borgen of het verwijderen van reuzenberenklauw langs publieke paden door gemeenten.
- In de Gelderse aanpak worden de prioriteiten gelegd bij gebieden waar invasieve exoten een bedreiging vormen voor de biodiversiteit en waarvoor de provincie een verantwoordelijkheid draagt, namelijk de Natura 2000-gebieden en het Gelders Natuurnetwerk.
- Bestrijding en of beheersing van invasieve exoten is effectiever als over eigendomsgrenzen of over grenzen van beïnvloedingsgebieden heen gekeken wordt.

Daarom speelt regionale samenwerking een belangrijke rol en zal de provincie dit faciliteren.

- Kennisontwikkeling en kennisverspreiding over de bestrijding en/of beheersing van invasieve exoten is noodzakelijk. De behoefte zal op provinciaal niveau geïnventariseerd worden, maar moet landelijk worden opgepakt door IPO/Bij12 in samenspraak met de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Indien nodig zal de provincie hieraan een financiële bijdrage leveren.

Tabel 1: Verantwoordelijkheden bij de aanpak van wijdverbreide invasieve exoten

Soorten	Organisatie
Natura2000/Gelders Natuurnetwerk (inclusief daarin gelegen vennen en wateren)	Terreinbeherende organisaties / gemeenten/particulieren/Rijk voor zover eigenaar van betreffende natuurterreinen
Watergangen, schouwpaden, waterkeringen en uiterwaarden die onder beheer waterschap vallen	Waterschappen
Bermen langs provinciale wegen	Provincie
Bermen langs gemeentelijke wegen en oevers langs waterlopen	Gemeenten
Bermen langs rijkswegen, taluds langs rijkswaterlopen en winterbed grote rivieren	Rijk
Spoorwegen en taluds	ProRail

7. Welke invasieve exoten worden in dit plan meegenomen?

De invasieve exoten die in Europees verband zijn aangewezen staan op de zogenoemde Unielijst. Na de eerste lijst van 37 soorten is er sinds augustus 2017 een tweede lijst met 12 soorten. De verantwoordelijkheid voor deze 12 soorten is nog niet met een ministeriële regeling overgedragen aan de provincies. De soorten van deze tweede lijst zijn wel al meegenomen in dit plan van aanpak.

De Unielijst maakt onderscheid in 2 categorieën van invasieve exoten:

1. Artikel 17-soorten: dit zijn exoten die zich nog niet in Nederland gevestigd hebben. Zodra er een populatie is of gaat ontstaan, moet deze volledig worden verwijderd. Er is een groot aantal soorten dat onder artikel 17 valt, maar soorten die wij op korte termijn kunnen verwachten zijn: wasbeer, wasbeerhond, Aziatische hoornaar.
2. Artikel 19-soorten: dit zijn exoten die al in ons land gevestigd waren op het moment van plaatsing op de Unielijst. De maatregelen kunnen gericht zijn op uitroeien, beheersen of indammen.

Landelijk is er een onderscheid gemaakt tussen:

- Uitroeibare soorten: exoten die zich al in ons land hebben gevestigd maar nog maar op één of enkele locaties voor komen. Dergelijke soorten kunnen met de nodige inspanningen nog volledig worden uitgeroeid. Het gaat om de volgende soorten: pallas eekhoorn, huiskraai, kleine waterteunisbloem, muntjak, rosse stekelstaart, moeraslantaarn, zijdeplant en

de beverrat. Deze laatste valt onder de verantwoordelijkheid van de waterschappen.

- Beheersbare soorten: deze exoten hebben zich in ons land gevestigd en zijn inmiddels zo wijdverspreid dat volledige uitroeiing in heel Nederland niet meer tot de mogelijkheden behoort. Het gaat om reuzenberenklauw, reuzenbalsemien, Nijlgans, blauwband, zeven waterplanten die grotendeels door waterschappen bestreden/beheerst worden, de muskusrat, die eveneens tot de verantwoordelijkheid van het waterschap behoort. Verder vallen in deze categorie enkele soorten die onder verantwoordelijkheid van het Rijk vallen (wolhandkrab en uitheemse rivierkreeften). En tot slot vallen in deze categorie twee soorten die op dit moment hier (nog) geen reproducerende populaties hebben (Siberische grondeekhoorn en letterschildpad). Maatregelen zijn voor deze twee soorten dan ook niet nodig, wel zal de vinger aan de pols worden gehouden.

En dan is er nog een derde categorie. Deze bestaat uit invasieve exoten die niet op de Unielijst staan, maar waar met het oog op behoud van de biodiversiteit wenselijk is dat daarvoor in Gelderland maatregelen worden getroffen. Met de partijen die in de uitvoering met invasieve exoten te maken hebben, zoals gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, weg- en spoorwegbeheerders, zijn de volgende soorten geïnventariseerd: Amerikaanse vogelkers, watercrassula, Aziatische duizendknopen¹, Canadese en late guldenroede, hemelboom, Amerikaanse nerts, Canadese gans, zonnebaars, Amerikaanse trosbosbes, Italiaanse kamsalamander, ambrosia, uitheemse grondels.

De vier laatstgenoemde soorten wijken wat aanpak betreft af van de overige soorten. De Amerikaanse trosbosbes is in Gelderland nog geen probleem, wel zal de vinger aan de pols gehouden worden. De Italiaanse kamsalamander wordt in het kader van het actieve soortenbeleid aangepakt. Ambrosia is een volksgezondheidprobleem en zal om die reden alleen in de communicatie meegenomen worden. Voor beheersing van de uitheemse grondels zijn op dit moment geen maatregelen bekend en wordt daarom in dit plan niet opgepakt.

In bijlage 1 is een overzicht van de indeling van de verschillende invasieve exoten opgenomen.

8. Inzet van instrumenten

8.1 Inleiding

Voor de aanpak van invasieve exoten uit de Unielijst en de provinciale invasieve exoten zijn verschillende instrumenten beschikbaar. Duidelijk onderscheid is te maken in instrumenten die bedoeld zijn voor soorten die beperkt verspreid zijn en soorten die wijdverspreid zijn.

De soorten die beperkt verspreid zijn kan de aanpak gericht zijn op uitroeiing. Dit geldt voor artikel 17-soorten, maar ook voor soorten die zich nog niet of zeer sporadisch in Gelderland hebben gevestigd.

---

¹ Aziatische duizendknopen is een verzamelnaam voor verschillende leden uit de familie van de duizendknopen. In Nederland gaat het met name om Japanse duizendknoop (*Fallopia Japonica*), Sachalinese duizendknoop (*Fallopia Sachalinensis*) en Boheemse duizendknoop (*Fallopia x bohemica*).

Voor de soorten die onder artikel 17 van de EU-regeling vallen heeft de provincie bij de uitroeiing het voortouw. De wijze waarop staat vermeld in paragraaf 8.2.

Beperkt verspreide soorten zullen, voor zover het fauna betreft, worden opgenomen in een planmatige aanpak dat ontwikkeld wordt door de Faunabeheereenheid (FBE) (paragraaf 8.3). Voor de overige beperkt verspreide soorten zal de provincie opdracht tot uitroeiing aan derden geven (paragraaf 8.4)

Voor soorten die wijdverspreid zijn is het van belang dat deze soorten lokaal worden bestreden, verdere verspreiding wordt voorkomen, schade wordt beperkt of een willekeurige combinatie hiervan. Om de aanpak te stimuleren in gebieden waar invasieve exoten een bedreiging zijn voor de biodiversiteit en waarvoor de provincie een verantwoordelijkheid draagt, namelijk de Natura 2000-gebieden en het Gelders Natuurnetwerk (GNN), kan subsidie worden aangevraagd (paragraaf 8.5).

Er is een grote behoefte aan meer samenwerking tussen verschillende organisaties en overheden op regionaal niveau. Dit geldt met name voor de wijdverbreide soorten en in het bijzonder de Aziatische duizendknopen. Bestrijding van invasieve soorten helpt alleen als de burens meewerken, zo veel mogelijk op dezelfde manier en met hetzelfde doel. Voor een afgebakend gebied, het grondgebied van een of meerdere gemeenten of een stroomgebied kan voor een of meerdere exoten met subsidie een plan van aanpak worden opgesteld (paragraaf 8.6).

Grote stappen kunnen gemaakt worden als aannemers, grondverwerkings- of hoveniersbedrijven gaan werken met een protocol om de verspreiding van de Aziatische duizendknopen tegen te gaan en daarnaast dat opdrachtgevers een convenant ondertekenen waarin is afgesproken dit protocol op te laten nemen in bestekken voor grond- en maaiwerkzaamheden (paragraaf 8.8).

Voor enkele soorten helpt een beslisboom de grondeigenaar of, en zo ja op welke wijze, de bestrijding moet plaatsvinden (paragraaf 8.9).

Voor sommige soorten zijn maatregelen moeilijk uitvoerbaar en kan publieksvoorlichting bijdragen aan het verkleinen van de problematiek, denk hierbij aan het in de natuur loslaten van vissen en schildpadden. Communicatie en kennis delen zal voor deze, maar ook voor alle overige invasieve exoten ingezet gaan worden om de bewustwording te vergroten (paragraaf 8.11)

In de volgende paragrafen zullen bovenstaande instrumenten nader toegelicht worden en ook voor welke invasieve exoten betreffende instrumenten kunnen worden ingezet.

8.2 Werkwijze Artikel-17 soorten (uitroeiing)

Voor de soorten die onder artikel 17 van de EU-regeling vallen heeft de provincie bij de uitroeiing het voortouw. Zij benadert de terreineigenaren om uitroeiingsmaatregelen te treffen of geeft een derde partij opdracht dat te doen. Kosten hiervoor zullen door de provincie worden gedragen.

Ook het Rijk blijft bij de uitroeiing van deze soorten een belangrijke rol spelen. Zo geeft het Rijk de NVWA-opdracht om een signaleringssysteem (surveillance) te ontwikkelen en te onderhouden en om een wetenschappelijke onderbouwing op te stellen als blijkt dat een

soort niet uit te roeien is. Het Rijk informeert Brussel in een dergelijk geval over het besluit tot niet uitroeien (derogatie).

Bij de aanpak van een artikel 17-soort moet er goed worden samengewerkt tussen Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en terreinbeheerders. In het landelijk Masterplan zijn de verschillende processtappen uitgewerkt in een stroomschema en een protocol. Dit stroomschema is terug te vinden in bijlage 2.

8.3 Opdrachten aan Faunabeheereenheid (FBE)

De provincie vraagt de FBE om met de wildbeheereenheden een planmatige aanpak te ontwikkelen zodat voor enkele specifieke soorten een gerichte opdracht tot bestrijding gegeven kan worden en de vele op vrijwillige basis in Gelderland actieve jachtaktehouders daaraan een bijdrage kunnen leveren. De FBE gaat dit landelijk oppakken, de FBE's uit Gelderland en Limburg zullen hierbij het voortouw nemen.

De soorten die in zo'n beheerplan worden opgenomen zijn:

- invasieve exoten die wel zijn waargenomen in Gelderland maar nog niet gevestigd: de wasbeer, de wasbeerhond en de muntjak.
- invasieve exoten die nog niet in Gelderland voorkomen, maar bestreden worden zodra de soort gesignaleerd wordt binnen Gelderland: de pallas eekhoorn en de huiskraai.
- Invasieve exoten die wel al in Gelderland voorkomen en zich ook al voortplanten: Amerikaanse nerts.
- De rosse stekelstaart wordt wel meegenomen in het plan van de FBE (zwerfers afschieten), maar de echte aanpak zal landelijk georganiseerd moeten worden door inzet van een of meerdere beroepsjagers die provinciegrens overschrijdend opereren.
- De aanpak van de Canadese gans en de Nijlgans is al onderdeel van het faunabeheerplan.

De Canadese gans is een beschermde soort volgens de Wet natuurbescherming. Dat komt voort uit de bepalingen van de EU-Vogelrichtlijn. In grote delen van Europa is de soort echter niet inheems maar zijn broedpopulaties ontstaan uit ontsnapte dan wel losgelaten exemplaren. Gelet op het invasieve karakter van deze soort is hij daarom wel meegenomen in de Gelderse aanpak. Voor de Canadese gans geldt op dit moment al een landelijke vrijstelling. Voorsnog wordt er van uitgegaan dat met deze maatregel kan worden volstaan. De Nijlgans is niet beschermd en is ook op de Unielijst van invasieve exoten geplaatst. Voor deze soort heeft de provincie al een opdracht voor afschot gegeven in verband met schadebestrijding in de landbouw. De opdracht zal worden verbreed naar bestrijding in verband met de biodiversiteit.

8.4 Provincie geeft opdracht tot bestrijding

Soorten die zich nieuw in Gelderland vestigen worden direct aangepakt. De NVWA stuurt een melding, de provincie onderzoekt en geeft waar nodig opdracht om de betreffende soort te elimineren. Het gaat hierbij enerzijds om een soort die nog niet in Nederland gevestigd is (artikel 17), namelijk de Aziatische hoornaar en anderzijds om soorten die wel in Nederland, maar nog niet in Gelderland gevestigd zijn, namelijk de artikel 19-soort kleine waterteunisbloem. De provinciale invasieve exoot Amerikaanse trosbosbes zal in dit kader ook worden meegenomen.

Er zijn soorten die zich wel in Gelderland gevestigd hebben, maar nog op zeer beperkte schaal voorkomen en waarbij (lokaal) uitroeiing nog tot de mogelijkheden hoort. Dit geldt in ieder

geval voor twee artikel 19-soorten, de moeraslantaarn en de zijdeplant. De provincie zal, na inventarisatie, opdracht geven tot uitroeiing.

Kosten voor het elimineren van alle bovenvermelde soorten worden door de provincie gedragen.

8.5 Subsidieregeling voor bestrijding

Om de bestrijding van wijdverspreide invasieve exoten in Natura 2000-gebieden en het Gelders Natuurnetwerk te stimuleren zal voor terreinbeheerders een subsidieregeling worden ontwikkeld, waardoor 90% van de kosten kan worden vergoed. Deze regeling is vooral bedoeld voor situaties waarin bestrijding vanuit ecologisch perspectief zinvol is. Dat laatste zal in de regeling verder worden uitgewerkt. Afspraken die gemaakt worden over de komende contractperiode in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) kunnen aanleiding zijn om de subsidieregeling voor invasieve exoten weer te herzien.

De subsidieregeling voor invasieve exoten zal uitsluitend betrekking hebben op de volgende soorten:

- watercrassula
- zonnebaars
- Aziatische duizendknopen
- reuzenbalsemien
- reuzenberenklauw
- Canadese en late guldenroede

Watercrassula

Watercrassula neemt wat betreft de aanpak een bijzondere plaats in. Deze soort is niet op de Unielijst opgenomen maar veroorzaakt in Gelderland grote problemen in natuurgebieden doordat kwetsbare vegetaties worden verdrongen of niet tot ontwikkeling kunnen komen. De soort verspreidt zich snel doordat hij door watervogels en waarschijnlijk ook zoogdieren wordt meegenomen en duikt op in natte natuurontwikkelingsprojecten. Kale bodems vormen een zeer geschikte vestigingsplaats. Daardoor vormt de soort een bedreiging voor het behalen van Natura 2000-doelen. Tegelijkertijd is op dit moment nog niet goed bekend hoe deze soort effectief bestreden kan worden. Gestreefd wordt naar maatregelen waardoor de soort niet meer tot dominantie kan komen. Gelet op de urgentie zal de provincie terreinbeheerders en waterschappen benaderen om in en rondom belangrijke natuurgebieden onderzoek te doen en maatregelen te treffen. In 2019 zal in een aantal grote natuurgebieden met verschillende maatregelen geëxperimenteerd worden. Daarnaast zal voor de voorgenomen natuurontwikkelingsprojecten een risicobeoordeling opgesteld gaan worden en bezien worden welke maatregelen in dat verband getroffen kunnen worden. Indien nodig zal de aanpak met de buurprovincies worden afgestemd.

Zonnebaars

De laatste jaren wordt in steeds meer geïsoleerde, natuurlijke vennen/wateren de zonnebaars aangetroffen. Deze invasieve exoot vormt een directe bedreiging voor de inheemse fauna. In Gelderland wordt deze soort met name aangetroffen in wateren in de IJsselvallei en in de Achterhoek.

Voor de bestrijding van de zonnebaars kan subsidie worden aangevraagd als er sprake is van een geïsoleerd natuurlijk ven of water.

Overige soorten

Aziatische duizendknopen, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw en de Canadese (en late) guldenroede komen in hoge mate juist buiten Natura 2000-gebieden en het GNN voor, met name langs lijnvormige elementen als weg- en spoorbermen en in en rond steden. Daarnaast komen met name de beiden guldenroedes en reuzenbalsemien vooral in het rivierengebied voor. Langzamerhand zie je deze soorten vanaf de randen ook de natuurgebieden intrekken. Er zijn zeker situaties aan te wijzen waar bestrijding zeer gewenst is om verdere verspreiding te voorkomen dan wel bijzondere vegetaties te beschermen.

Bestrijding van reuzenberenklauw, reuzenbalsemien is relatief eenvoudig en kan soms zelfs in het reguliere beheer worden meegenomen. Bestrijding van de beiden guldenroedes is wat minder eenvoudig, zeker daar waar deze soorten in de uiterwaarden zijn gevestigd. In dat laatste geval wordt bestrijding dan ook niet als ecologisch zinvol beschouwd. Bestrijding van de Aziatische duizendknopen is ook lastig en vooral ook kostbaar. Vandaar dat prioriteit gelegd wordt bij situaties waar deze soorten kwetsbare vegetaties bedreigen, zoals langs de oevers van de Bovenslinge in Bekendelle.

Wanneer in de praktijk blijkt dat de beschikbare middelen onvoldoende zijn dan kan het zijn dat in de subsidieregeling een verdere prioritering zal worden opgenomen.

De Amerikaanse vogelkers, wel als provinciale invasieve exoot aangemerkt, komt vooralsnog niet in aanmerking voor subsidiëring. In het kader van het Programma aanpak stikstof (PAS) bestaat al de mogelijkheid om in 13 verschillende habitattypen in Natura 2000-gebied Veluwe subsidie aan te vragen voor het verwijderen van opslag. De meest voorkomende opslag is Amerikaanse vogelkers. In de eerste PAS-periode van 6 jaar (tot 2021) is al voor ruim 4.000 hectare subsidie aangevraagd. Daarnaast zijn deskundigen het niet altijd met elkaar eens over de noodzaak en effectiviteit van te nemen maatregelen. Vandaar dat nu volstaan wordt met het opstellen van een beslisboom die de beheerder moet helpen bij het nemen van een besluit om de soort op een bepaald perceel wel of niet te bestrijden (zie 8.9).

8.6 Subsidie voor plannen die samenwerking tussen grondeigenaren bevorderen

Een groot deel van de wijdverspreide invasieve exoten komt in hoge mate buiten de Natura 2000-gebieden en het Gelders Natuurnetwerk voor. Daarbij houden deze soorten zich ook niet aan perceelsgrenzen. Veelal verspreidt de soort zich over het grondgebied van verschillende eigenaren. Een van de redenen dat de bestrijding niet altijd succesvol is, komt doordat het de verschillende eigenaren niet lukt om tot een gezamenlijke aanpak te komen. Voorbeeld hiervan is de Japanse duizendknoop die vanuit de spoordijk op gemeentelijke grondgebied groeit. Vanuit de verschillende partijen is de wens aangegeven om de benodigde samenwerking met behulp van een subsidie te stimuleren. Deze samenwerking kan op elk gewenst niveau plaatsvinden (gemeente, stroomgebied) en de invasieve exoten waarvoor deze samenwerking gewenst is zijn:

- Aziatische duizendknopen
- reuzenbalsemien
- reuzenberenklauw

- Canadese en late guldenroede

Voor een afgebakend gebied, het grondgebied van een of meerdere gemeenten of een stroomgebied, kan voor een of meerdere invasieve exoten een plan van aanpak worden opgesteld. Op basis van een risico-inschatting wordt een prioritering vastgesteld, maar ook of ingrijpen al dan niet nodig is. En als ingrijpen nodig is hoe snel, hoe vaak en met welke middelen.

De meest voor de hand liggende partij voor het aanvragen van subsidie voor het opstellen van een plan zijn de gemeenten of een waterschap in geval het om een stroomgebied gaat. Het plan zal ook betrekking hebben op gronden van andere partijen, zoals tbo's, ProRail, Rijkswaterstaat. Van deze partijen wordt gevraagd om mee te werken aan de uitvoering van het plan.

In 2019 wordt een subsidieregeling vastgesteld die het mogelijk maakt dat voor het opstellen van een plan 90% tot een maximum van 10.000,-- wordt vergoed.

8.7 Subsidie voor ondersteunen vrijwilligers

Er zijn al enkele voorbeelden waarbij de bestrijding van invasieve exoten wordt opgepakt door burgers, bijvoorbeeld de duizendknoopbrigade Renkum en het reuzenbalsemienproject in Nijmegen. De provincie wil bevorderen dat in het kader van burgerparticipatie vrijwilligers met de bestrijding van invasieve exoten aan de gang gaan. Gemeenten kunnen in dat verband een beroep doen op de subsidieregeling landschap en biodiversiteit (RRvG 4.2) en vrijwilligersgroepen kunnen zelf een uitvoeringsproject aandragen in het kader van onze subsidieregeling voor burgerbetrokkenheid bij groen en landschap (RRvG 4.12).

8.8 Protocol en convenant

Van de Aziatische duizendknopen is bekend dat de verspreiding vooral plaatsvindt door ondeskundig handelen bij maaien en grondverzet. Daarom is samen met enkele provincies, gemeenten en waterschappen opdracht gegeven voor het opstellen van een protocol voor de Aziatische duizendknopen gericht op maaien en grondverzet. Een protocol is echter pas het begin want hoe zorg je er vervolgens voor dat er conform het protocol gewerkt wordt. Daarom zal het gebruik hiervan gestimuleerd worden door middel van een intentieverklaring of convenant waarin opdrachtgevers van grondwerkzaamheden en maaiwerkzaamheden toezeggen het gebruik van het protocol in bestekken op te nemen. Bij opdrachtgevers moet gedacht worden aan Rijkswaterstaat, provincie, gemeenten, waterschappen, tbo's. De voorkeur gaat uit naar een landelijk convenant. Als dit niet binnen een afzienbare termijn haalbaar is zal de provincie Gelderland dit op provinciaal niveau oppakken. Brancheorganisaties in het grondverzet en maaien zullen in ieder geval goed op de hoogte worden gebracht van het bestaan en het gebruik van het protocol.

8.9 Beslisbomen

Een aantal invasieve exoten zal nooit meer uitgeroeid kunnen worden, maar dat is ook niet altijd onmiddellijk en overall noodzakelijk. Met behulp van een beslisboom kan aan de hand van het doorlopen van een aantal vragen over de aard van de begroeiing en de aard van de locatie advies gegeven worden over de bestrijding en de bestrijdingsnoodzaak. Ook kunnen tips gegeven worden om verdere verspreiding te voorkomen. Voor de Aziatische duizendknopen is de beslisboom al ontwikkeld (door Probos). Voor de reuzenbereklaauw

wordt een beslisboom ontwikkeld door de gemeente Almere. Voor de Amerikaanse vogelkers en mogelijk ook voor de twee soorten guldenroeden zal deze nog ontwikkeld worden.

8.10 Onderzoek naar effectieve bestrijdingsmaatregelen

De provincie laat in haar verantwoordelijkheid als wegbeheerder onderzoek doen naar effectieve methoden om de Japanse duizendknoop te bestrijden. Daarvoor wordt een aantal experimenten uitgevoerd die door Probos worden gemonitord.

Daarnaast zal de provincie onderzoek financieren naar effectieve methoden om de watercrassula te bestrijden. In dat kader zal ook worden gezien of het wenselijk en haalbaar is om inheemse planten te kweken, die vervolgens op schone, open grond in natuurgebieden kunnen worden aangeplant. Experimenten in Brabant laten zien dat met de aanplant van inheems materiaal op open grond de (her)vestiging van watercrassula wordt belemmerd, waardoor de soort niet meer tot dominantie komt. Probleem daarbij is de beschikbaarheid van voldoende inheems plantmateriaal.

Met andere provincies zal in 2019 worden gezien welke andere onderzoekswensen zich aandienen en via de NVWA kunnen worden uitgezet.

8.11 Bewustwording/communicatie/kennis delen

Tot slot, maar niet het minst belangrijke instrument is de inzet van communicatiemiddelen om de bewustwording te vergroten. Veel invasieve exoten worden verspreid, in de natuur gebracht of ondeskundig bestreden door onwetendheid.

Veel communicatie vindt al op landelijk niveau plaats of kan landelijk opgepakt worden. Zo verspreid de NVWA al kennis over risico's aan particulieren, terreinbeheerders en bedrijfsleven en heeft zij een lesprogramma over invasieve exoten ontwikkeld voor studenten van MBO-groen en middelbare scholieren.

Aanvullend op de landelijke activiteiten zal de provincie onderstaande activiteiten verder uitwerken:

- Informatie richting burgers over alle relevante invasieve exoten bij gemeenten en waterschap aanbieden voor de website.
- Jaarlijks een bijeenkomst organiseren voor alle gemeenten en andere betrokken organisaties over alle artikel 19b-soorten en provinciale soorten met als doel het delen van de kennis.
- Het onderwerp laten terugkeren op de biodiversiteitsdag (vrijwilligers) en doorgeven van waarnemingen stimuleren.
- Bijdragen aan en bevorderen van de totstandkoming van een landelijk platform, die bedoeld is voor alle organisaties die actief met het bestrijden van invasieve exoten bezig zijn.
- Aandacht vragen in andere media: vaktijdschriften, tv-programma's (BuitenGewoon)
- Gebruik maken van social media

8.12 Schematisch overzicht inzet instrumenten en invasieve exoten

Instrument	Soort
Opdracht bestrijding aan Faunabeheereenheid	wasbeer, wasbeerhond, muntjak pallas eekhoorn, huiskraai Amerikaanse nerts

Instrument	Soort
	rosse stekelstaart Canadese gans, Nijlgans
Opdracht bestrijding aan derden	artikel 17 soorten: o.a. Aziatische hoornaar moeraslantaarn, zijdeplant, kleine waterteunisbloem, Amerikaanse trosbosbes
Subsidie bestrijding in Natura 2000, GNN	watercrassula, zonnebaars, Aziatische duizendknopen, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw, Canadese en late guldenroede
Subsidie voor opstellen plan van aanpak (regionaal)	Aziatische duizendknopen, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw, Canadese en late guldenroede
Subsidie voor ondersteunen vrijwilligers	Aziatische duizendknopen, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw, Canadese en late guldenroede
Onderzoek gebiedsaanpak en risico- beoordeling natuurontwikkelingsprojecten	watercrassula
Protocol en convenant	Aziatische duizendknopen
Beslisbomen	Amerikaanse vogelkers, Canadese en late guldenroede
Bewustwording/communicatie	alle soorten
Vinger aan de pols	waterhyacint en letterschildpad

9. Monitoring en evaluatie

- Voorkomen en verspreiding van soorten

Zowel particulieren als organisaties worden gevraagd waarnemingen van invasieve exoten te melden. Daarvoor bestaan websites, zoals Waarneming.nl. Uiteindelijk moeten al deze data in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) belanden en worden ze ook geverifieerd. Via de NVWA worden provincies gewaarschuwd als er een nieuwe soort is waargenomen dan wel een nieuwe vindplaats bekend is van een soort die nog beperkt verspreid is. Provincies kunnen dan actie ondernemen. In dit verband zullen wij de terreinbeheerders benaderen om bij de monitoring in het kader van de subsidieregeling voor natuur in landschap (SNL) ook naar invasieve exoten om te zien. Aanvullende inventarisaties zijn nu nog niet voorzien, tenzij noodzakelijk in verband met het ontwikkelen van regionale actieplannen zoals bij de watercrassula.

- Effectmonitoring van maatregelen

Met het Rijk is overeengekomen dat jaarlijks gerapporteerd wordt over maatregelen die zijn getroffen, de kosten die hiermee gemoeid zijn alsmede het effect van de betreffende maatregelen. Deze gegevens zijn nodig voor een vierjaarlijkse rapportage voor Brussel over de uitvoering van de EU-verordening. Daarnaast zijn Rijk en provincies overeengekomen om opnieuw het gesprek met elkaar aan te gaan als de kosten die met de maatregelen gemoeid zijn te hoog oplopen. Voor onze provincie zal begin 2019 een registratie- en een

monitoringsysteem worden ontwikkeld. Hieruit kunnen voorwaarden voortkomen die aan opdracht- en subsidienemers worden meegegeven

- Vinger aan de pols

Voor een aantal soorten die op de Unielijst zijn geplaatst worden nu geen maatregelen getroffen omdat ze zich in Nederland niet voortplanten. We praten dan met name over de waterhyacint en de drie ondersoorten van letterschildpad. Als er geen nieuwe exemplaren worden uitgezet moet het probleem zich uiteindelijk zelf oplossen. Mochten deze soorten in de toekomst vanwege klimaatverandering wel tot voortplanten komen dan is dit reden om ons beleid te herzien. Wij zullen er dan voor zorgen dat er alsnog maatregelen getroffen gaan worden om deze soorten actief te bestrijden.

10. Activiteitschema

Activiteit	
Opdracht protocol duizendknoop	okt. 2018
Opstellen convenant duizendknoop	medio 2019
Opdracht beslisboom Amerikaanse vogelkers	nov. 2018
Opdracht aanpak zijdeplant en moeraslantaarn	voorjaar 2019
Opdracht bestrijding art. 17 soorten	2018, 2019
Opdrachten FBE	januari 2019
Deelname landelijke projecten (o.a. website)	2018, 2019
Onderzoek aanpak watercrassula en risicobeoordeling natuurontwikkelingsprojecten	2019/2020
Deelname landelijke onderzoeken	2018, 2019
Ontwikkelen registratie en monitoringssysteem	begin 2019
Subsidieregeling vaststellen	1 mei 2019 in werking
Subsidie voor maatregelen watercrassula op basis van zoneringsplannen	vanaf 1 mei 2019
Subsidiemaatregelen wijdverbreide soorten in GNN en Natura 2000	vanaf 1 mei 2019
Subsidie voor opstellen plan van aanpak gebieden (gemeente(n), stroomgebieden)	vanaf 1 mei 2019
Subsidie voor particuliere initiatieven	vanaf 1 januari 2019
Bewustwording/communicatie:	
Organiseren bijeenkomst invasieve exoten	jaarlijks (april)
Informatie gemeentelijke websites	medio 2019
Communicatie overig	2019, 2020

BIJLAGE 1: Invasieve exoten van de EU-lijst en Gelderse invasieve exoten

Nog niet gevestigde invasieve exoten (art. 17 soorten)

- 1 Struikaster (*Baccharis halimifolia*)
- 2 Perzische berenklaauw (*Heracleum persicum*) en Sosnowsky's berenklaauw (*H. sosnowskyi*)
- 3 *Parthenium hysterophorus* (Nog geen Nederlandse naam)
- 4 *Persicaria perfoliata*, syn. *Polygonum perfoliatum* (Nog geen Nederlandse naam)
- 5 Kudzu (*Pueraria lobata*)
- 6 Indische mangoeste (*Herpestes javanicus*)
- 7 Rode neusbeer (*Nasua nasua*)
- 8 Grijs eekhoorn (*Sciurus carolinensis*)
- 9 Amerikaanse voseekhoorn (*Sciurus niger*)
- 10 Wasbeer (*Procyon lotor*)
- 11 Amoergrondel (*Perccottus glenii*)
- 12 Amerikaanse brulkikker (*Rana catesbeiana*)
- 13 Heilige ibis (*Threskiornis aethiopicus*)
- 14 Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*)

Wel in Nederland gevestigd, maar op één of enkele locaties (art. 19a soorten): eliminatieaanpak

- 1 Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*)
- 2 Huis kraai (*Corvus splendens*)
- 3 Waterhyacint (*Eichhornia crassipes*)
- 4 Kleine waterteunisbloem (*Ludwigia peploides*)
- 5 Moeraslantaarn (*Lysichiton americanus*)
- 6 Muntjak (*Muntiacus reevesi*)
- 7 Beverrat (*Myocastor coypus*)
- 8 Rosse stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*)

In Nederland gevestigd en wijdverbreid (Artikel 19b): beheersaanpak

- 1 Waterwaaier (*Cabomba caroliniana*)
- 2 Chinese wolhandkrab (*Eriocheir sinensis*)
- 3 Grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*)
- 4 Verspreidbladige waterpest (*Lagarosiphon major*)
- 5 Waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*)
- 6 Parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*)
- 7 Blauwband (*Pseudorasbora parva*)
- 8 Rivierkreeften (diverse)
- 9 Lettersierschildpad (*Trachemys scripta*)
- 10 Siberische grondeekhoorn (*Tamias sibericus*)

12 nieuwe soorten op de Unielijst per 2 augustus 2017

- 1 alligatorkruid (*Alternanthera philoxeroides*)
- 2 fraai lampenpoetsersgras (*Pennisetum setaceum*)
- 3 gewone gunnera (*Gunnera tinctoria*)
- 4 Japans steltgras (*Microstegium vimineum*)
- 5 muskusrat (*Ondatra zibethicus*)
- 6 Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*)
- 7 ongelijkbladig vederkruid (*Myriophyllum heterophyllum*)
- 8 reuzenbalsemien (*Impatiens glandulifera*)
- 9 reuzenberenklaauw (*Heracleum mantegazzianum*)
- 10 smalle waterpest (*Elodea nuttallii*)

11 wasbeerhond (*Nyctereutes procyonoides*)

12 zijdeplant (*Asclepias syriaca*)

Provinciale invasieve exoten

1 Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*)

2 Watercrassula (*Crassula helmsii*)

3 Aziatische duizendknopen (*Falopia*)

4 Canadese en late guldenroede (*Solidago canadensis* en *S. gigantea*)

5 Hemelboom (*Ailanthus altissima*)

6 Amerikaanse trosbosbes (*Vaccinium corymbosum* L.)

7 Italiaanse kamsalamander (*Triturus carnifex*)

8 Ambrosia (*Ambrosia*)

9 Uitheemse grondels (*Gobiidae*)

10 Canadese gans (*Branta canadensis*)

BIJLAGE 2

Stroomschema protocol beheersplan artikel 17 soorten

